

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Mustafa Fetić, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar, Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

Mr. Mirsad Aslani

323.15(=1:497.6)(497.115)
316.356.4:316.722(=1:497.6)(497.115)

NACIONALNI, VJERSKI I KULTURNI IDENTITET BOŠNJAKA KOSOVA

Abstrakt

Bošnjaci Kosova su autohton narod Kosova, koji se krajem prošlog stoljeća i početkom ovog počeo buditi i napredovati u zajednici. Tokom vjekova velike sile i narodi trudili su se Bošnjake Kosova pripisati svojim narodima, pridobiti ih, pa čak i asimilirati. Bošnjaci Kosova su historijski pretrpjeli velike nacionalne udarce, ali i pored toga opstali su. Jedan od ključnih faktora koji je očuvao Bošnjake Kosova jeste njihov vjerski identitet. Bez stida su i sa puno ponosa ispoljavali i tako uz vjerski identitet uspjeli sačuvati i svoj nacionalni.

Abstract

The Bosniaks of Kosovo are an indigenous people who began to awaken and prosper in the community during the period of last and the beginning of this century. Over the centuries, great powers and nations have tried to attribute the Bosniaks of Kosovo to their nation, trying to win them over, and even assimilate them. Bosniaks of Kosovo have historically suffered major national hits and blows, but have survived nonetheless. One of the key factors that has preserved Kosovo's Bosniaks is their religious identity. They displayed it without shame and with a lot of pride, and this, in addition to their religious identity, they managed to preserve their national identity.

Uvod

Bošnjaci Kosova su od rijetkih naroda na Balkanu, pa čak i u Evropi, koji je prepušten samom sebi bez igdje ikoga. Narod koji nije imao podršku neke velike sile ili države. Albanci Kosova imaju maticu Albaniju kao svoju bratsku zemlju i podršku u svemu. Turci Kosova imaju Republiku Tursku koja se uvijek o njima brinula, a i dalje to radi. Srbi Kosova imaju Srbiju. Dok, Bošnjaci Kosova bili su poput jetima bez igdje ikoga. To je jedan od razloga pretrpljenih velikih historijskih udaraca, ali i pored toga opstali su na svojim ognjištima. Bosna nikada nije pridavala pažnju Bošnjacima Kosova i to je tokom historije više odmoglo negoli pomoglo, najprije u ponosu nacionalnim identitetom, a potom naravno i u socio-ekonomskom pogledu. Jedino su Sandžaklije ti koji puno poštuju i često obilaze bošnjački narod Kosova, prije svega Mešihat Islamske zajednice u Srbiji sa svojim saradnicima u vrijeme rahmetli muftije akademika Muamer-ef. Zukorlića, zajedno sa bivšim reisom dr. Mustafom-ef. Cerićem. Nakon preuzimanja pozicije muftije, prof. dr. Mevlud-ef. Dudić, poput muftije Zukorlića, također posjećuje bošnjačku zajednicu na Kosovu i u skladu svojih mogućnosti pomaže. Često čujemo da Albanci za Bošnjake kažu da su Albanci koji su se vremenom konvertirali u Bošnjake, Srbi kažu da su Bošnjaci Kosova Srbi koji su u 18. stoljeću nasilno od strane Osmanlija primili islam i udaljili se od pravoslavlja. Turci vele isto da su Bošnjaci Kosova Osmalije. I pored svih ovih pokušaja pripojiti i konvertirati Bošnjake Kosova, Bošnjaci su ostali Bošnjaci i ostat će tako do Dana sudnjega, ako Bog da.

Ovaj rad ću podijeliti u dva djela: prvi je kratko upoznavanje sa nacionalnim identitetom i podnebljem Bošnjaka Kosova, dok je u drugom djelu obrađen vjerski i kulturni identitet.

DEMOGRAFIJA, HISTORIJA, NACIONALNOST, PORIJEKLO I PODNEBLJA BOŠNJAKA KOSOVA

Demografija Bošnjaka Kosova

Prema rezultatima popisa Repulike Kosova iz 2011. godine, Bošnjaci su drugi najbrojniji narod Kosova. Dakle, 2011. godine živjelo je 27.533 Bošnjaka, tj. 1.58% od ukupnog broja stanovnika. Općenito, starosno doba stanovnika Kosova je nisko. Također, i Bošnjaci Kosova pripadaju veoma mladoj starosnoj dobi. Prema pomenutom posljednjem popisu, od 27.533 građana Bošnjaka više od 1/3, tj. 10.760 pripadaju starosnoj dobi ispod 25 godina, dok je 22.125 građana u starosnoj dobi do 50 godina. Dakle, prema posljednjem popisu, možemo slobodno reći da je bošnjačko stanovništvo Kosova pretežno mlado. Ukupno je 13.295 muškaraca i 14.238 žena.¹ Prema prijašnjim popisima stanovništva Kosova, 1948. godine bilo je 6.679. Bošnjaka, tj. 1.3%, zatim 1953. godine bilo je 6.241, onda 1961. godine bilo je 8.026 Bošnjaka, a potom 1971. bilo je 26.351, deset godina kasnije se bošnjačko stanovništvo Kosova udvostručilo, dakle 1981. bilo je 58.562 Bošnjaka i na predposljednjem popisu 1991. godine bilo je 66.189 Bošnjaka, tj.

¹ Opširnije pogledaj: <https://ask.rks-gov.net/media/Y-V&/te-dhenat-kryesore.pdf>, također, <https://www.rks-gov.net/AL/f308/dokumente/regjistrimi-civil>, dostupno 01.02.2022.

3.4% ukupnog stanovništva. (Islami, 2008: 202)¹ Od 1991 godine, pa sve do 2011. nije bilo popisa stanovništva.

Historija, nacionalnost i porijeklo Bošnjaka Kosova

Bošnjaci Kosova su autohtoni narod zajedno sa Albancima i drugim narodima, nisu došljaci nego starosjedioci. Na Forumu Bošnjaka 19.11.2005. godine u Prištini, prof. Alija Džogović je, između ostalog, rekao: „Muslimani (Bošnjaci) koji žive u šarplaninskoj izoglosti (poznato kao Župa) čine jedan od najstarijih etničkih supstrata. U historijskom pogledu ovaj se etnos transformirao u etničke zajednice... Po historijskoj sudbini, po etičkoj i jezičkoj kulturi, ovaj narod je najbliži bošnjaštvu u širem smislu riječi, pa se u tom pravcu i inkorporirao u bošnjačku zajednicu.” (Redžepi, 2019: 125) Pitanje porijekla² decenijama zaokuplja kako same žitelje tako i mnoge istraživače sa prostora čitavog Balkana, pa i šire, posebno posljednih godina. Stavovi i mišljenja istraživača koji su radili na ovom pitanju zasnivaju svoje stavove uglavnom na nacionalnom porijeklu autora, jer su o Bošnjacima Kosova većinom drugi pisali. Svi su težili dokazati da je bošnjački narod dio „njihovog“ naroda. Poznati geografičar i intelektualac Jovan Cvijić kaže: “Porijeklo stanovništva islamske vjeroispovijesti, tj. kako ih on naziva Muhamedancima, a sami se zovu Našinci, Torbeši, Goranci, Bošnjaci³ itd., nije dovoljno ispitano ili nije realno prikazano, pa će ovdje

¹ Iz prikazanih izvora možemo jasno vidjeti brojčano veliki pad bošnjačkog stanovništva Kosova od 1991. do 2011. god. Dakle, za dvije dekade je skoro preko 50% bošnjačkog stanovništva nestalo ili asimilirano.

² Bošnjaci Kosova, nažalost, tokom komunizma, pa sve do 2000. godine nisu znali i nisu bili svjesni svog nacionalnog identiteta. Bošnjake Kosova su sve do 1999. godine nazivali Muslimani, tj. po vjerskoj osnovi i nisu imali svoj nacionalni identitet. Također i po popisima stanovništva u originalnim tekstovima vode se po nacionalnosti Muslimani, a ne kao Bošnjaci. Nakon završetka rata Bošnjaci Kosova su se počeli zvanično voditi kao Bošnjaci, tj. kao bošnjačka manjina, a ne kao Muslimani.

³ Svi ovi nazivi koje je Cvijić pomenuo i dalje se tako koriste, tj. ostali su nazivi: Torbeši, Našinci, Goranci itd., vremenom dodavši Župljane koji žive u pokrajini Župa, kao Šopoj, dok oni koji žive u predjelu Podgore su Prekokamci. Nazivati Župljane imenima Šopoj ili Torbeši smatra se pogrdnim, a također i Podgorce nazivati imenom *Prekokamci ili Torbeši* smatra se pogrdnim.

biti više riječi o novom problemu.” Dok, poznati Bošnjak i profesor na Prizrenskom univerzitetu prof. Sadik Idrizi, u svojoj knjizi *Aromunsko-vlaški tragovi u Gori*, veli: “Mijaci i Torbeši (od kojih su Gorani i Župljani) ne razlikuju se u zapadnoj Makedoniji, a njihovo porijeklo povezano je za Arumune, odnosno za Tračane i Ilire.” (Ibid: 126)

Podneblja Bošnjaka Kosova

Najviše Bošnjaka Kosova živi u opštini Prizren sa oko 16.896 stanovnika, pa zatim nakon toga u opštini Dragaš sa 4.100. stanovnika, onda u opštini Peć sa 3.786. stanovnika, u Istoku oko 1.142. i u Mitrovici blizu 416 stanovnika. Područija opštine Prizren, gdje pretežno žive Bošnjaci Kosova, izuzev grada, su: Župa sa svojih petnaest sela¹ i Podgora sa svojih sedam sela.² U opštini Dragaš područije gdje Bošnjaci Kosova pretežno žive naziva se Gora³ sa svojih osamnaest sela. Također, u Vitimirici, Peći, Istoku, pretežno u selu poznatom pod imenom Dobruša, te Mitrovici, tj. na sjeveru Kosova. Uglavnom, 99% bošnjačkog stanovništva Kosova živi u ovim krajevima.

Vjerski identitet Bošnjaka Kosova

Prilično je oprečeno ovo pitanje kod različitih istraživača. Neki tvrde da se to desilo i 15. stoljeću, a drugi čak pominju i 19. stoljeće. Ima dijametralno suprotnih gledišta. Na primjer, Ivan Jastrebov, nekadašnji ruski konzul u Prizrenu, tvrdi da je u Ljubinju (Donje i Gornje) stanovništvo primilo islam među naseljima u Župi. Međutim, prihvatanje islama od strane domaćeg stanovništva područija Gore najznačajniji je i prijelomni događaj u cjelokupnoj historiji tog

---

¹ Bošnjačka sela Župe su: Donje Ljubinje, Gornje Lubinje, Drajkiki, Gornje Selo, Jablanica, Lokvica, Manastirica, Mušnikovo, Nebregoste, Planjane, Pousko, Rečane, Sredska, Stružje i Živinjane.

² Bošnjačka sela Podgore su: Dojnica, Grnčare, Ljubižda, Novo Selo, Skorobišta i Vrbičane.

³ Bošnjačka sela u Gori su: Bačka, Brod, Dikance, Dragaš, Donja i Gornja Rapča, Globočica, Kruševo, Kukaljane, Lještane, Ljubošta, Mali Krstec, Veliki Krstec ili Otoški Krstec, Mlike, Orčuša, Radeša, Restelica, Vraništa, Zli Potok.

područija. Prelazak na islam nije bio nagao već je tekao postepeno i nije nametnut od strane vlasti. To potvrđuju i turski defteri prema kojima se može pratiti ovaj proces, koji je trajao od početka 16. do sredine 17. stoljeća i doprinosa stabilizaciji i povećanju stanovništva, što je suprotno tvrdnjama mnogih autora da je islamizacija u Gori nasilno izvršena u vrijeme Kukli-bega i Sinan-paše. Prema historijskim izvorima, Kukli-beg je umro 1538. godine, kada je broj muslimana u Gori bio još neznatan. (Katić, 2010: 39) Prema turskom defteru iz 1530. godine, u mnogim selima Gore javljaju se muslimanske porodice, što znači da je islam ovdje prisutan najmanje pet stoljeća. Prema ovom defteru, u selu Orčikle je šest muslimanskih porodica, dok u selu Mlike od devet porodica četiri su muslimanske. I u drugim naseljima Gore bilo je muslimana. Prema sigurnim podacima muslimana Kruševa, možemo pronaći u defteru iz 1579. godine da selo Kruševo broji 68 kuća, od toga sedam je muslimana i tri bećara. (Idrizi Aljabek, 2020: 38)¹

Ivan Jastrebov, također, o islamizaciji općine Dragaš, tj. sela Opolja, kaže: „Opolje ima 19 sela sa preko 21.000 stanovnika sa albanskim živiljem, koji su primi islam krajem 15. i početkom 16. stoljeća.“ Opolje i Gora su veoma blizu, pa se može konstatovati da je i u Gori islamizacija počela u pomenutom periodu. Prema turskim defterima i popisu iz 1579. godine, u Gori su živjele 382, a u Ljumi 443 muslimanske porodice. Na ploči koja je šrafovim pričvršćena na minaret džamije u selu Mlike postoji i prijevod gdje piše: „*Dogradio ovu veleljepnu džamiju Ahmed-aga u godini 1238. koja je bila sagrađena 688.*“ Nišan-ploča u selu Mlike potvrđuje da je islam u Gori bio prisutan i prije dolaska Osmanlija na Balkan. Vjerovatno se radi o doseljenicima iz Halepa, tj. Sirije, našta upućuje i ime roda Alepovci iz ovog sela. Međutim, na prvom popisu koji su izvršile osmanske vlasti u Gori 1452/53. godine nije bilo popisanih muslimana. (Aljabek 2020: 340) Za Župu i Podgor nema pouzdanih podataka kada je počela islamizacija, ali se zna da je prva džamija u Gornjem Ljubinju podignuta 1590. godine veličine

¹ Original ovog dokumenta, kao i ostali materijali ovog popisa, koji obuhvata i ostala goranska sela, nalaze se u Turskoj, u Arhivi za Balkan pod brojem 449.

13x16 m, adaptirana 1670. godine na zemljištu izvjesnog Adema Čalje koji je odlučio da usred sela pokloni svoju parcelu po povratku sa džume namaza koji su obavljali u selu Manastirici. Vraćajući se, pao je sa konja i povrijedio se. Kada su stigli u selo, pozvao je svoje seljane i saopćio im odluku o poklonu parcele za izgradnju džamije. Ako je džamija u Gornjem Ljubinju podignuta 1590. godine, a do tada su Župljani klanjali džumu i bajram namaz u Manastirici, proizilazi da je manastirička džamija u Župi najstarija. Vjerovatno je podignuta u drugoj polovini 16. stoljeća. Dakle, iz svega navedenog može se zaključiti da je islamizacija završena najkasnije prije 300-350 godina. (Redžepi, 2019: 173)

Ponos vjerskim identitetom

Historija islama i muslimana na ovim prostorima je historija džemata (zajednice) sela bosanskog govornog područja. Kolektivno pamćenje stanovnika najviše je vezano za vjerski život u džematu, imame, odnosno džamije i mektebe. Kosovski Bošnjaci sebe smatraju muslimanima koji govore bosanskim jezikom i koji imaju vrlo slične običaje sa muslimanima Bošnjacima Bosne i Hercegovine i Sandžaka. Preko svojih običaja, praktične primjene vjere i svoje duhove kulture predstavljaju sastavni dio islamske civilizacije. Dakle, islam je, u svakom slučaju, pored jezika i govora, glavni identifikacioni faktor bošnjačke zajednice na Kosovu i jedan od njenih osnovnih elemenata identiteta u punom smislu riječi. (Bajrami, 2002: 40) Prema tvrdnjama Islamske zajednice Kosova i općepoznatim tvrdnjama naroda drugih zajednica, Bošnjaci na Kosovu su najreligiozniji narod od svih drugih naroda i ne stide javno ispoljavati svoj vjerski identitet. Izuzev jednog slučaja, tokom čitave historije, na svim mjestima gdje Bošnjaci žive, deklarativno se i ponosno izjašnjavaju kao muslimani. Jedini slučaj koji se desio prije par godina jeste u vezi Adema Mujovića,¹ koji je deklarativno napustio islam i prešao u pravoslavlje. Izuzev ovog

---

¹ Pojedini izvori čak tvrde da on nije Bošnjak nego Albanac.

slučaja, svi ostali Bošnjaci se deklarativno i ponosno izjašnjavaju kao muslimani i da pripadaju vjeri islamu. Iako gotovo poput drugih naroda, i Bošnjaci Kosova su nemarni u prakticiranju svoje vjere, ali kada je u pitanju poštovanje, lijepo ophođenje i lijepo mišljenje o vjeri, onda možemo reći da apsolutna većina vjeruje, poštuje i lijepo se ophodi. Bošnjaci Kosova sve do 2000. godine skoro da nisu sebe smatrali Bošnjacima, nego samo kao Muslimani. Kako su upravo bili vođeni u državnim dokumentima, tako su bili poznati u narodu i to im uopće nije smetalo.¹ Ali kada je u pitanju vjeski identitet, Bošnjaci Kosova su uvijek bili ponosni muslimani koji su u svakom momentu bili spremni čak i život dati radi vjerskog identiteta.

Zasto u svakoj zajednici gdje žive, Bošnjaci imaju svoju džamiju, svako selo, svaki dio grada. Čak pojedina sela imaju i po dvije džamije, poput sela Pousko, Restelice i još par goranskih sela. Ukupno na Kosovu ima blizu četrdeset bošnjačkih džemata, a to su mjesta općine Prizren, zatim unutar prizrenske općine područija Župa, Gora i Podgora, onda Vitomirica, Peč i Istok.

Izučavanje islama u Alauddin medresi

Od 1967. godine Bošnjaci Kosova uče i izučavaju islam kroz instituciju Islamske zajednice Kosova. Prije pojave Alauddin medrese bilo je na desetine bošnjačkih imama koji su bili poznati u Prizrenu, pa čak i na čitavom Kosovu, koji su učili po starim mejtepima i tako bili godinama u službi džematima. Od najpoznatijih bošnjačkih imama prije pojave institucionalnog učenja bili su: mula Misin iz sela Lokvice, mula Azis iz sela Gornje Ljubinje, mula Memiš iz sela Jablanica, mula Abdula, mula Muhamed, mula Batijar iz sela Planjane, mula

¹ Nažalost, Bošnjaci Kosova još i dalje nisu svjesni svog nacionalnog identiteta, pa čak i dalje veliki broj ljudi govori da nije bitna nacionalnost, bitno je da smo svi mi muslimani, ne uzimajući u obzir nacionalni identitet. Pa čak se, kao što smo naveli, veliki broj autohtonih Bošnjaka danas popisuju kao Albanci ili Turci zbog nekakvih materijalnih interesa ili nedovoljne svijesti o nacionalnom identitetu. Može se slobodno reći, prema posljednjem popisu iz 2011. godine, da se skoro blizu 1/4 Bošnjaka Kosova popisalo kao Albanci ili Turci, iako veliki broj njih čak i ne znaju govoriti niti albanski ni turski jezik.

Amit, mula Kaso i još desetine drugih bošnjačkih imama koji su prije Drugog svetskog rata učili u starim mektebima i tako služili bošnjačkoj zajednici Kosova sve od 1900. do 1990 godine. Od 1990. godine počela je nova generacija koja se obrazovala u instituciji Islamske zajednice Kosova. Prva petorica koja su završili Alauddin medresu u Prištini od 1967. do 1975. su: Muharem Hadži 1967-1972, Rahim Rama 1976-1972, Ismet Ram 1969-1974, Sait Skenderi 1969-1974. i Alija Aliti 1970-1975. godine. Prema posljednjem istraživanju od strane mr. Mirsada Aslanija i Besima Rame na ovu temu, koje je objavljeno u knjizi *Alauddin medresa 65 godina u službi vjerskom i nacionalnom učenju*, od 1967. godine blizu osamdeset Bošnjaka Kosova završilo je Alauddin medresu u Prištini i Prizrenu. Također, bilo je i dosta onih koji su završili medresu van države, tj. u regionalnim medresama, ili u Turskoj, ili u nekoj od arapskih zemalja, tako da, zasigurno, blizu je stotinu Bošnjaka Kosova koji su završili osnovno vjersko obrazovanje.¹ Od 1990. sve do 2020. godine veliki je broj bošnjačkih imama koji su završili i visoko obrazovanje, tj. fakultete islamskih studija, a također posljednjih godina ima dosta onih koji su magistrirali, pa čak i onih koji u posljednje vreme i doktoriraju. (Rama&Aslani, 2017: 355-371)

Islamski obredi i tradicije

Stari bošnjački imami u vremenu komunizma bili su pod velikim pritiskom države,² ali njihova oštromnost i iskustvo bilo je toliko veliko

¹ Također, na osnovu ovog istraživanja iz 2015-2017. godine, bilo je blizu 70 Bošnjaka Sandžaka, BiH, Crne Gore i Makedonije koji su završili Alauddin medresu u Prištini od 1952. godine, pa do osnivanja institucija na teritoriji Sandžaka. Od najpoznatijih sandžačkih imama koji su završili Alauddin medresu u Prištini su: Mehmed Bećović 1964-1969, zatim Abdulah Bećović 1971-1976, poznati muftija Mešihata Islamske zajednice u Srbiji Mevlud Dudić 1981-1985 i još puno drugih poznatih imama. [Više o ovome vidi: Besim Rama - Mirsad Aslani, *Uloga Alauddin medrese u odgoju Bošnjaka i njihov doprinos zajednici*, u knjizi: *Alauddin medresa 65 godina u vjerskoj i nacionalnoj službi*, Izdavač: Dituria Islame, Islamska zajednica Kosova, Priština, 2018., str. 355-375.]

² Jedan od poznatih starih imama Sela Plananje, Arif-ef. Azar, koga bi u vrijeme komunizma, kad god bi bio neki praznik ili vjerski događaj, privodili po par dana u zatvor. (Intervju sa mještanima sela Plananje)

da su skoro čitavu vjeru Bošnjacima Kosova prenijeli kroz tradiciju. Možemo slobodno reći da je bošnjačka tradicija 80%, a možda i više, zasnovana na islamskoj tradiciji. Na primjer, nema niti jednog događaja, a da imam ne bude pozvan, bilo da je to svadba (ženidba-udaja), bilo obrezivanje (sunet), bilo useljenje u novi dom, novorođeno dijete, ispraćaj u vojsku ili na studije i sl. Kakva god da se svečanost ili bilo šta u zajednici dogodi, pametni i oštromni bošnjački imami su kroz tradiciju ubacivali vjerske obrede, kroz tradiciju bi ljudima propovijedali islam, te su tradiciju gotovo cijelu zasnovali isključivo na vjerskim - šerijatskim propisima. Zato se današnje svadbe i sve druge proslave i dan-danas odvijaju prema šerijatskim propisima. Na primjer, ni dan-danas se muškarci i žene ne miješaju na svadbama. I dan-danas mora biti šerijatskog vjenčanja na svadbama itd. Dakle, velikom zaslugom starih bošnjačkih oštromnih imama, možemo slobodno reći, da se i dan-danas bošnjačka tradicija svih događaja odvija generalno u okvirima šerijatskih propisa. To je velika olakšica novim generacijama imama.

Mevlud kao tradicionalni identitet Bošnjaka Kosova

Gotovo da nema niti jednog vjersko-tradicionalnog ili bilo kakvog događanja, a da na tom skupu ne bude mevludsko učenje, tako da neodvojivi vjerski identitet Bošnjaka Kosova je mevlud i on se prakticira u svim dešavanjima. Mevludi su izvanredna prilika za da'vetsku misiju imama. Toliko mevlud ima posebno mjesto kod Bošnjaka Kosova da često njemu prisustvuju ljudi koji su i dalje ostali kod komunističkih ideala, ili oni koji uopće ne prakticiraju islam prisustvuju mevludu smatrajući ga tradicijom. Mevlud ne samo u dijelovima bošnjačke zajednice, nego i albanske i drugih zajednica, igrao je veliku ulogu u očuvanju vjerskog identiteta, ali također i samog islama na Kosovu tokom historije. Mevlud su komunisti smatrali nacionalnom tradicijom i nisu ga svrstavali u vjerske obrede, pa se tako putem mevluda u vremenu komunizma islam čuvao, pa čak i jačao vjernike. Mevlud je

i dan-danas aktivan u krajevima bošnjačke zajednice i uči se na svim dešavanjima. Mevlud je vremenom dobio oznake običaja koji se kod Bošnjaka priređuje u različitim periodima godine i vezuje se za različite značajne događaje. Mevlud kao tradicija prakticira se kako po džamijama tako i po kućama.

Mevlud u džamijama određuje se u nekoliko slučajeva:

- a. Obilježavanje Dana rođenja Božijeg poslanika Muhammeda a.s.;
- b. Povodom otvaranja džamije;
- c. Povodom seoskih suneta;
- d. Povodom obilježavanja odabranih noći.

Mevlud u kućama priređuje se povodom:

- a. Obilježavanja Dana rođenja Božijeg poslanika Muhammeda a.s.;
- b. Odlazak na hadž;
- c. Rođenja prinove u kući;
- d. Useljenja ili kupovine nove kuće;
- e. Otvaranja lokala i radnje;
- f. Za umrle članove porodice i za poznate ličnosti, i to sedmog i četrdesetoog dana, te nakon pola godine i godine od dženaze;
- g. Prije suneta i svadbe.¹

Mektebi i hatme dove

Mektebi i hatme dove su nešto posebno što identificira Bošnjake Kosova. Gotovo sve džamije u svim mjestima bošnjačke zajednice održavaju redovnu mektebsku nastavu i na proleće ili jesen skoro u svakom selu održavaju se zajedničke ceremonijalne hatma dove. Što se tiče organizacije mekteba i tradicije hatma dova, Bošnjaci Kosova u ovom segmentu nemaju premca na Kosovu i svi im zavide na

---

¹ Baškim Čabrat, *Mevlud u Prizrenu*, Prizren, bez izdavača i godine, str. 5. [Također opširnije o ovome vidi i: <https://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=48555>]

organizaciji mekteba i zajedničkim svelanostima.

Također, i sva druga bošnjačka sela ovu tradiciju skoro svake godine poštuju i prave ovakve lijepe vjerske hatma skupove.

Ramazan, zajednički iftari i proslava Bajrama

Mjesec Ramazan je poseban i odabran mjesec u islamu. U svakoj bošnjačkoj kući vrše se pripreme za doček ovog mubarek mjeseca. U mjesecu Ramazanu Bošnjaci Kosova su dosta aktivniji, ali također i džemati, kao i cijela Islamska zajednica. U mubarek mjesecu džamije su ispunjenije klanjačima. Običaj je, također, da se u džamijama uče i ramazanske mukabele, po jedan džuz dnevno. Teravih namaz se klanja u svim bošnjačkim džamijama.¹

Poseban doživljaj u mjesecu Ramazanu su iftari, pogotovo oni zajednički. Tradicija posljednjih godina jeste da se skoro u svakom džematu organizira makar jedan zajedniči iftar, na kome prisustvuju desetine, ponekad stotine vjernika, pa čak u pojedinim džematima i čitavo selo organizira iftare. Također je tradicija da se prije iftara upriliči vjerski program učenja Kur'ana, ilahija i kasida.

U mjesecu Ramazanu, također na podnebljima Bošnjaka Kosova, obilježava se noć Lejletu-l-Kadr i Lejletu-l-Bedr. Često se pripreme ugodni programi učenja Kur'ana, ilahija i kasida i obilježavaju se ove dvije posebne noći. Tokom Ramazana, pogotovo u posljednjoj trećini, dijele se paketi za socijalno ugožene porodice, prikuplja se zekat i sadakatu-l-fitr. Bošnjaci Kosova u ovom segmentu svjesni su davanja zekata i sadakatu-l-fitra i to u apsolutnoj većini rade tako što ga usmeravaju Islamskoj zajednici za njene potrebe. Može se reći da je ova tradicija aktivnosti u mjesecu Ramazanu zauzela posebno mjesto kod Bošnjaka Kosova i tako prakticirajući svake godine postala dio bošnjačkog kulturnog i vjerskog identiteta.

---

¹ Taravih namaz u svim mjestima se klanja dvadeset rekata i po tradicionalnom običaju malo brže od standardnog.

Bajram je posebna radost svakog vjernika, tako da nema Bošnjaka koji mu se ne raduje. Prije dolaska bajramskih mubarek dana pripremaju se kolači, čitava kuća se čisti, kupuju se i oblače najljepša odjeća i obuća itd. Bošnjaci prakticiraju tradiciju da obiđu čitavu porodicu tokom dana Bajrama i tako makar jednom godišnje provedu po par minuta u druženju sa svojom bližom i daljom rodbinom. Kada je Kurban bajram, također praksa Bošnjaka je da kolju kurbane i većinom ih čitave poklanjaju. Bajramska čestitka je: *Bajram šerif mubarek olsun* ili tradicionalna: *Hairli ti Bajram* (na lokalnom: *Airljija ti Bajram*).

Šerijatska vjenčanja, svadbe, rođenje djeteta, akika i sunećenje (obrezivanje)

Šerijatska venčanja se uglavnom događaju prije svadbe. Ukoliko se to ne dogodi prije svadbe, onda se u prisistvu imama zajedno sa porodicom odvija šerijatsko vjenčanje tokom svadbene ceremonije. Dvije porodice se okupe, daju svoj izan, dogovori se mehr u prisustvu svjedoka i na kraju se prouči dova. Često puta se prije svadbe odlazi u Islamsku zajednicu i tamo šerijatski vjenčavaju, gde ujedno dobijaju i vjenčani list. Svadbe sa uobičajene nakon šerijatskog vjenčanja. Svadbe su na ovim prostorima baš bogate gde se poziva veliki broj rodbine i prijatelja. To je upravo sunnet da se povodom vjenčanja napravi svadbena svečanost, na kojoj će se počastiti rodbina, prijatelji i ostali gosti.

Na našim podnebljima slabo se praktikuje akika. Većinom se pozove uža porodica i tako kafom i nekom drugom poslasticom počaste gosti. Akika nije rasprostranjena tradicija naših podneblja. Pojedini je prakticiraju, ali to su izuzeci. Novorođenčetu se na desno uho izuči ezan, dok na lijevo uho ikamet, zatim mu se prouči dova za zdravlje i bereket itd. Okupljanja prilikom rođenja djece nisu toliko istaknuta i većinom se to radi unutar najuže porodice. Ponekad se i mevlud prouči.

Što se tiče sunećenja, tj. obrezivanja, ovo je bila dosta istaknuta

tradicija naših podneblja, pa su se pravile velike svelanosti, gdje su bile pozivane na stotine porodica, ali posljednjih godina ova tradicija počela se gubiti, pa često sada mladi obrezuju svoju djecu u ranoj fazi života,¹ prouči se mevlud, dova i tako se u krugu porodice sve završi.

Narodna nošnja

Kulturno naslijeđe i tradicija kosovskih Bošnjaka uglavnom se vežu za njihove vjerske običaje. Kompletna kultura Bošnjaka naslanja se na islamsku kulturu, uz mješavinu kulture srodnih islamskih naroda, kao i zaostalih paganskih elemenata iz davne prošlosti. Narodna nošnja u općini Prizren i Dragaš kod Bošnjaka ima veliku umjetničku vrijednost i ljepotu. Ona pripada balkanskom tipu i djelimično je još u svakodnevnoj upotrebi. Međutim, val evropeizacije u pogledu odijevanja zahvatio je i ovaj kraj, mada se tradicionalna nošnja dobrim dijelom još održava. Veću pažnju u tom pogledu pokazuje ženska nošnja, dok je muška podložnija promjenama. (Saliji, 2013.)²

Ženska nošnja sa dimijama i šamijama svakodnevna je pojava kod starijih i udatih žena. Djevojke i mlađe udate žene također nose dimije šarolikih boja, ali u novije vrijeme ne nose šamije.³

---

¹ Prije 2000. godine ovaj problem je bio puno istaknutiji, jer ljudi su zbog velikih svadbi, nemaštine i drugih problema odlagali obrezivanje svoje djece, pa su ih sunetili veoma kasno. Dešavalo se da dijete napuni deset, pa čak i petnaest godina. Ali vremenom ova loša tradicija je nestala i sada je rijetkost vidjeti odraslo dijete, a da je neobrezano.

² Opširnije o ovome vidi: <https://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=48555>

³ Ibid.